

Prosodia
suomenopettajille

Kuvioita ja rakenteita

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

 Kielibuusti
Språkboost

Intonaatiokuvioita ja syntaktisia rakenteita

- Intonaatiokuviot ovat tärkeitä keskustelussa: niillä tehdään merkityksiä.
- Syntaktiset rakenteet ovat tärkeitä keskustelussa: niilläkin tehdään merkityksiä.
- Koska kuviot ja rakenteet yhdistyvät puheessa toisiinsa, **niitä olisi hyvä myös opettaa yhdessä** – osana luonnollisia kielenkäyttötilanteita:
 - kuviot ja rakenteet osana dialogeja &
 - dialogeissa tehtävät vuorovaikutusmerkitykset: esim. kysymykset, kannanotot, palautteet.

Tässä diasarjassa

- Tässä diasarjassa keskitytään seuraaviin asioihin:
 - intonaatiokuvioihin ja niiden käyttöön,
 - syntaktisiin rakenteisiin &
 - intonaatiokuvioiden ja syntaktisten rakenteiden yhteispeliin.
- Erityistarkastelun kohteena ovat
 - kysymyslauseet, joissa intonaatiokuviolla (joko laskevalla tai nousevalla) on tärkeä osa
 - direktiivirakenteet, joissa esiintyy usein korkea-alkuinen intonaatiokuvio (KAI) esim. !tuo hei mullekkis samalla.

Millaisia kysymyslauseita suomen kielessä on?

Mitä kysymyslause-tyyppejä suomessa on? 1/3

sisältökysymys:

Mihin sä oot menossa.

kyllä/ei-kysymys:

Puhuuks Liisa espanjaakin.

(AI)...VAI -tarkistus-kysymys:

- Annatko mulle sen veitsen siitä vierestä.
- **Ai tän vai.**

uskomattomalta kuulostavan tarjokkaan tarkistus-kysymys:

- Liisa on muuttanu Espanjaan.
- **Espanjaan↑**

ENTÄ-alkuinen listaava lisäkysymys:

- Sopiiks sulle huomenna.
- Ei hirveen hyvin.
- **Entä ylivuomenna.**

Mitä kysymyslause tyyppejä suomessa on? 2/3

sisältökysymys

kyllä/ei-kysymys

(AI)...VAI -
tarkistus kysymys

uskomattomalta
kuulostavan
tarjokkaan
tarkistus kysymys

ENTÄ-alkuinen
listaava
lisäkysymys

- Mitkä kysymyslause tyypit ovat päässeet mukaan sinun opetukseesi?
- Mitkä eivät ole?
- Miksi eivät?

Mitä kysymyslause tyyppejä suomessa on? 3/3

- Kaikki viisi kysymyslause tyyppiä intonaatiokuvioineen ovat tärkeitä arkielämän kielenkäytössä!
- Tässä materiaalissa käsitellään kysymyslause tyypeistä **kolmea**:
 - Kyllä/ei –kysymystä
 - AI...VAI –tarkistus kysymystä
 - Uskomattomalta kuulostavan tarjokkaan tarkistus kysymystä

kyllä/ei-kysymys:

Puhuuks Liisa espanjaakin.

(AI)...VAI -tarkistus kysymys:

- Annatko mulle sen veitsen siitä vierestä.
- **Ai tän vai.**

uskomattomalta kuulostavan tarjokkaan tarkistus kysymys:

- Liisa on muuttanu Espanjaan.
- **Espanjaan ↑**

Kyllä/ei -kysymys

*Puhuuks Leena
ruotsia.*

*Ootsä käyny
koskaan Kreikassa.*

1 Kyllä/ei-kysymys eli polaarinen kysymys eli vaihtoehtokysymys

- *Polaarinen* viittaa pooliin, napaan. Polaarisella kysymyksellä haetaan vastausta kyllä- ja ei-navoilta tai niiden väliltä.
- Monessa kielessä polaarinen kysymys merkitään (nousevalla) intonaatiokuviolla – mutta ei suomessa!
- Monessa kielessä on käytössä myös kysymyspartikkeli, oma sanansa tai liitepartikkeli, niin kuin suomessa.
- Seuraavan sivun kartassa maailman kieliä on ryhmitelty sen mukaan, missä kohtaa lausetta kysymyspartikkeli on.
- Suomessa kysyvä liitepartikkeli on kakkospaikalla: *puhuuks Leena ruotsia / tänne**kö** mä meen.*

WALS: Kysymyspartikkelin sijainti lauseessa

Feature 92A: Position of Polar Question Particles

This feature is described in the text of chapter 92 [Position of Polar Question Particles](#) by [Matthew S. Dryer](#) [cite](#)

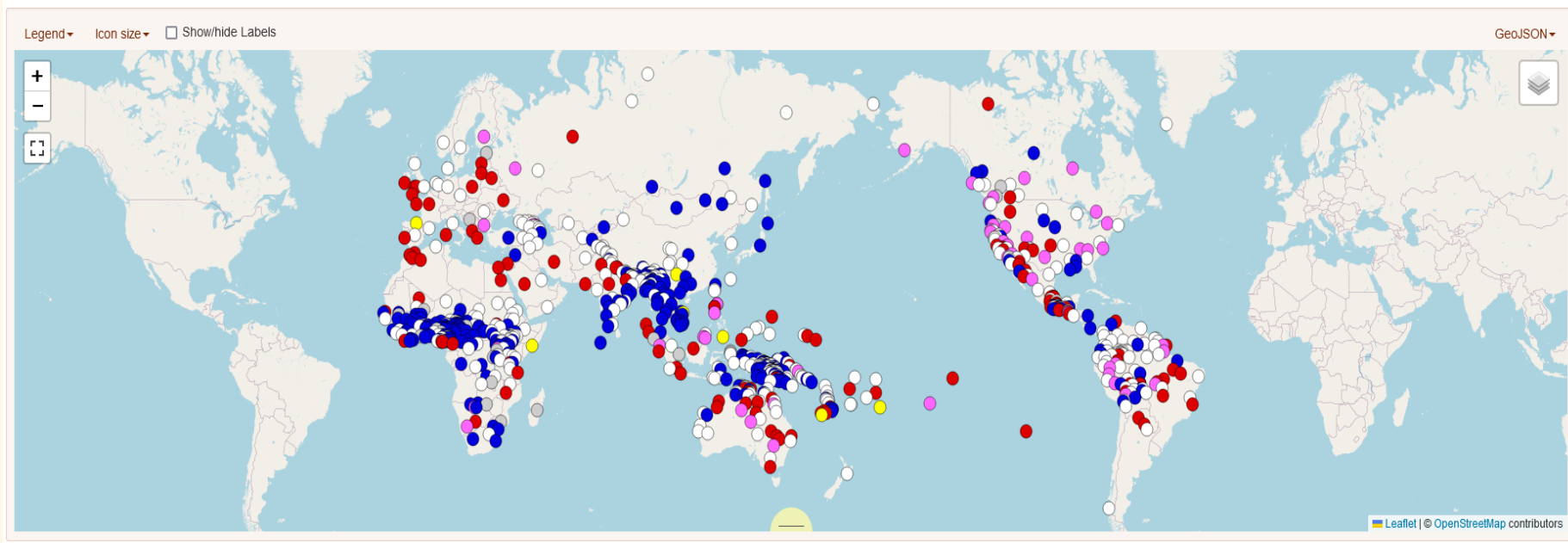
You may combine this feature with another one. Start typing the feature name or number in the field below.

× 92A: Position of Polar Question Particles

Submit

Values

●	Initial	129
●	Final	314
●	Second position	52
●	Other position	8
●	In either of two positions	26
○	No question particle	355

Kuvakaappaus: WALS (World Atlas of Language Structures) ([linkki](#)). Katso tarkemmat lähdetiedot dokumentin lopusta.

Kysymykset todellisissa ja todentuntuisissa dialogeissa

- Se, että suomen polaariseen kysymykseen ei liity loppua kohti nousevaa intonaatiokuviota, vaatii totuttelua ja harjoittelua.
- Siksi tarvitaan:
 - todentuntuisia esimerkkidialogeja ja
 - mallidialogeja – ensisijaisesti puhuttuina, ei kirjoitettuina!

*Puhuuks Leena
ruotsia.*

*Ootsä käynty
koskaan Kreikassa.*

Ohjattua havainnointia ja omaa tuottamista

- Yksi tapa harjoitella kysymyksiä on lähteä liikkeelle niiden **tunnistuksesta**:
 - Etsi (kuullusta) dialogista kysymykset!
 - Mistä tiedät, että ne ovat kysymyksiä?
- Havainnoinnin kautta saadaan pikku hiljaa tuotua tietoisuuteen myös **intonaatiokuvio**.
 - Kuuntele kysymysten intonaatiota. Mitä voit sanoa siitä? Millainen alku siinä on? Entä millainen loppu?

*Puhuuks Leena
ruotsia.*

*Ootsä käyny
koskaan Kreikassa.*

Harjoittelussa tärkeää on toisto

- Produktiivisen oppimisen kannalta on hyvä muistaa, että toiston merkitys harjoittelussa on valtava.
- Aluksi toistoa kuorossa, vähitellen yhä enemmän yksilötoistoa.
- Kuorotoisto sopii alkuun, koska ääntäminen on hyvin henkilökohtainen asia: oppijat saavat tukea toisistaan.
- Kun ryhmän jäsenet tuntevat toisensa paremmin, yksilötoisto on vähemmän pelottavaa.
- Toistoa tarvitaan joka tapauksessa paljon ja varsinkin alussa **liioitelluin kuvioin!**

*Puhuuks
Leena ruotsia.*

*Puhuuks
Leena ruotsia.*

*Puhuuks
Leena ruotsia.*

AI ... VAI -tarkistuskyky

2 AI ... VAI -tarkistuskyseminen

Heikki !Annatko mulles sen veitsen siitä sun vierestä.
Matti => **Ai tän vai.**

- VAI-kysymyksessä ja sen harjoittelussa kannattaa kiinnittää huomio ainakin 2 asiaan:
 - 1) Uutisarvoisen informaation fokuskohtaan, kysymyksen kohteen erityiseen painotukseen, ja
 - 2) VAI-kysymyksen loppua kohti laskevaan intonaatiokuvaan.

Uskomattomalta kuulostavan tarjokkaan tarkistuskysymys

3 Uskomattomalta kuulostavan tarjokkaan tarkistuskyseymys

Heikki Liisa on muuttanu Espanjaan.
Matti => Espanjaan↑
Heikki Nii. Kanariansaarille. Ne kuuluu
 Espanjaan. MUN käsittääkseni.

- Tähän tyyppiin kuuluu usein myös vahva epäily. Tämä on ainut kysymyslause tyyppi, jossa on loppua kohti nouseva intonaatiokuvio. Muuta merkkiä kysyvyydestä tässä tyypissä ei ole.

Muita tärkeitä rakenteita ja intonaatiokuvioita

Direktiivirakenteet ja niihin liittyvä intonaatio

- Direktiivi on ilmaus, jonka avulla puhuja osoittaa haluavansa vastaanottajalta toimintaa tai jonkin hyödykkeen.
- Direktiiveillä on monia merkitystulkintoja, käyttömerkityksiä, esim.:
 - pyyntö
 - hoputus
 - ehdotus
 - neuvo
 - käsky jne.

Direktiivirakenteet ja KAI-intonaatiokuvio

- Pyyntödirektiivit voivat olla syntaktisesti monenmuotoisia, mutta hyvin usein pyyntödirektiiviin liittyy KAI-kuvio:

!Tuo hei mullekkis samalla.

!Annatko mulles sen veitsen siitä sun vierestä.

!Viittitkö antaa mulle vähän suolaa.

Direktiivirakenteiden harjoittelu 1/2

- Direktiivitkin vaativat totuttelua ja harjoittelua
- Todelliset ja todentuntuiset esimerkkidialogit tärkeitä; direktiivien yhteydessä on erityisen tärkeää se, että
 - mukana on tarpeeksi keskustelu ympäristöä
 - jostakin käy ilmi, mikä on keskustelijoiden keskinäinen suhde.
- Puhujien suhdetta dialogissa voidaan miettiä yhdessä myös itse, sillä
 - toisaalta suhteet heijastuvat keskusteluun – ja direktiiveihin, toisaalta keskustelu ja direktiivit heijastelevat puhujien keskinäisiä suhteita.

Direktiivirakenteiden harjoittelu 2/2

- Mallidialogit annetaan ensisijaisesti puhuttuina, ei kirjoitettuina!
- Samoin kuin kysymyslauseiden yhteydessä, myös direktiivien käsittelyssä saadaan havainnoinnin kautta tietoisuuteen intonaatiokuvio.
- Toiston merkitys harjoittelussa on iso: kuorotoisto, yksilötoisto – mutta paljon toistoa ja varsinkin alussa liioitelluin kuvioin.

Harjoitusesimerkkejä direktiivistä

Direktiivirakenteiden havainnointia 1

- Etsi (kuulluista) dialogeista direktiivit!
- Mikä kunkin direktiivin funktio on?
 - Onko se esimerkiksi pyyntö, hoputus, käsky vai neuvo?
- Missä muodossa direktiivi on?
 - Onko se kysymyslause tai imperatiivi? Onko siinä jotakin muuta erityistä, esim. tietty verbi?
- Kuuletko löytämässäsi direktiiveissä jotakin erityistä?

Direktiivirakenteiden havainnointia 2

- Etsi (kuulluista) dialogeista direktiivit!
- Kaikki direktiivit ovat seuraavissa dialogeissa imperatiivissa, mutta niiden tehtävät eivät ole samat. Mikä on kunkin direktiivin funktio? Onko se esimerkiksi pyyntö, kannustus, hoputus, käsky vai neuvo?

Seuraavilla sivuilla on esimerkkidialogeja, joita voi käyttää tehtävässä. Kannattaa kiinnittää huomio myös pikku partikkeleihin, jotka ovat tärkeä osa merkityksenteossa: ottakaa hei, lainaa pois, ota vaan, tuu nyt.

Kylässä

Matti ja Emmi ovat kylässä Liisan luona. He istuvat ruokapöydässä. Matin ja Emmin lautaset ovat tyhjäät.

Liisa !Ottakaa hei ihmeessä lisää.

Muuttoapua

Timo auttaa Jaria muutossa.

Timo Hei mihin mä laitan tän telkkarin?
Jari **No laita se vaikka tonne olkkariin.**
Timo Okei.

Baarissa työpäivän päätteeksi

Työpäivän jälkeen baarissa.

Susa ((nousee ylös ja puhuu samaan aikaan))
Mä meen hakemaan toisen.

Timo ((nousee sattumalta ylös melkein samaan aikaan))
!Tuo mullekin samalla. Mä käyn vessassa.

Ruokapöydässä

Lisää leipää.

Timo Voinks mä ottaa ton vikan
leipäpalan?
Liisa .juu
!Ota vaan. Sitä on lisää vaikka kuinka
paljon.

Sanakirjan lainaaminen

Liisa Hei mä lainaan sun sanakirjaas.
Timo **!Joo lainaa pois.**
Se on tuolla kirjoituspöydällä.

Juhlat

Liisa **Hei !tuu mun kanssa sinne Heikille.**

Pertti En mä tiiä.

Mä en tunne sieltä ketään.

Liisa **!Tuu nyt.**

!Pliis.

Mustei ois kiva mennäs sinne yksin.

Kirjallisuutta

Lisäluettavaa 1/2

WALS = World Atlas of Language Structures: www.wals.info

Matthew S. Dryer. 2013: Position of Polar Question Particles. Teoksessa M. S. Dryer & M. Haspelmath (toim.), *The World Atlas of Language Structures Online*. Leipzig: Max Planck Institute for Evolutionary Anthropology. Käytettävissä verkossa: <http://wals.info/chapter/92> ; tämän esityksen kuvakaappaus otettu 19.9.2022.

Fonetiikan ja ääntämisen opettamisen perusteita

Päivi Virkkunen & Yrjö Lauranto 2022: *Fonetiikkaa suomen opettajille* -videosarja ja -oheismateriaali.

Eija Aho, Aino Huhtaniemi & Mari Nikonen 2016: *Fonetiikkaa suomen kielen oppijoille*. Helsinki: Finn Lectura.

Sirkku Latomaa & Eila Hämäläinen 2003: *Mitä kuuluu? Suomen kielen kuuntelu- ja ääntämisharjoituksia*. Helsinki: Finn Lectura.

Lisäluettavaa 2/2

Prosodian harjoittelun merkitys ja vaikutus myös segmentaalien ääntämiseen

Boglárka Straszer & Anneli Lieko (toim.) 2004: *Suomen kielen prosodian opettamisen ja oppimisen kysymyksiä*. Kakkoskieli 5. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. (Prosodian oppimisen ja opetuksen näkökulmasta erityisen relevantteja ovat tässä teoksessa Straszerin, Ahon ja Laurannon artikkelit.)

Imperatiivilause ja muut direktiivit & KAI-intonaatiokuvio

Yrjö Lauranto 2014: *Imperatiivi, käsky, direktiivi. Arkikeskustelun vaihtokauppielioppia*. Helsinki: SKS.

Suomen korkea-alkuinen intonaatiokuvio (KAI)

Pekka Hirvonen 1970: *Finnish and English Communicative Intonation*. Publications of the Phonetics Department of the University of Turku. No. 8. Turku: turun yliopisto.

Tekijät

Oheismateriaali:	Yrjö Lauranto
Videosarja:	
Sisältö ja käsikirjoitus	Yrjö Lauranto
Esiintyjä	Yrjö Lauranto
Asiantuntijat	Tommi Nieminen Michael O'Dell
Videotuotanto	Dalgrang Studio

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

 Kielibuusti
Språkboost

©2023 Yrjö Lauranto
Prosodiaa suomenopettajille -oheismateriaali, maaliskuu 2023,
jonka tekijä on Yrjö Lauranto, on [Creative Commons Nimeä 4.0
Kansainvälinen -lisenssillä](#). Materiaali on saatavilla osoitteessa
kielibuusti.fi.